

Verslag Veldbezoek Polder Westzaan

Casper Cusell, Ron van 't Veer en Annemieke Kooijman

Op 26 en 27 juni 2023 hebben Drs. Ron van 't Veer (beide dagen), Dr. Casper Cusell (alleen 27 juni) en Dr. Annemieke Kooijman (alleen 27 juni) een veldbezoek gebracht aan vrijwel alle veenmosrietlanden in het deelgebied Westzijderveld van het Natura 2000-gebied Polder Westzaan. Dit deelgebied ligt relatief dichtbij busbrug de Binding, en krijgt het meest te maken met extra stikstofdepositie bij verdere openstelling van deze brug. De verder van de busbrug afgelegen deelgebieden zijn niet bezocht. In het hele gebied is de stikstofdepositie hoger dan de KDW voor veenmosrietland.

De bezochte gebieden zijn op de T0-kaart geclassificeerd als habitattype H7140B Veenmosrietlanden, waarbij de gebieden in 2009 vooral bestonden uit veenmosrietlanden met een goede kwaliteit. Deze gebieden zijn in dat jaar door Ron van 't Veer gekarteerd en gekwalificeerd. De bezochte gebieden kunnen op dit moment worden onderverdeeld in een aantal groepen:

1. Veenmosrietlanden die niet recent beheerd zijn, en nu niet meer kwalificeren als habitattype 7140B, omdat ze (a) zijn dichtgegroeid met bramen en appelbes en nu dus een soort van struweel vormen of (b) geheel al zijn omgezet in jong bos. Typische soorten als ronde zonnedauw, glanzend veenmos en kamvaren zijn niet meer aanwezig. De omvorming van veenmosrietland naar struweel van bramen en appelbes geldt vooral voor terreinen die particulier eigendom zijn, maar ook voor terreinen van Staatsbosbeheer;
2. Veenmosrietlanden die nog wel jaarlijks gemaaid worden, maar niet meer kwalificeren omdat typische soorten als ronde zonnedauw, glanzend veenmos en kamvaren zijn verdwenen. Kensoorten van het verbond als smalle en brede stekelvaren en gewoon veenmos zijn nog wel aanwezig, en de vegetatie is door het maaien nog relatief open, maar wordt gedomineerd door (gemaaide) bramen en haarmos en de veenmoslaag is sterk verdroogd. Een voorbeeld hiervan is het SBB-terrein bij de Jonge Dirk;
3. Veenmosrietlanden die twee à drie jaar geleden zijn geplagd en nu zijn veranderd in een kale slijkkige veenbodem die vrijwel geheel onder water staat en weinig vegetatie bevat. Deze gebieden gaan zich op termijn (na jaren) misschien alsnog gunstig ontwikkelen, maar op dit moment is er geen sprake van ontwikkeling in de richting van H7140B Veenmosrietlanden. In vrijwel alle bezochte, recent geplagde veenmosrietlanden zijn dergelijke slibvlaktes duidelijk aanwezig;
4. Veenmosrietlanden die twee à drie jaar geleden zijn geplagd en nu bestaan uit koekoeksbloemrietland. De vegetatie bevat veel kruiden die kenmerkend zijn voor relatief basenrijke bodem, maar ze bevat (nog) geen veenmossen. Deze locaties kunnen dan ook niet als het habitattype H7140B Veenmosrietlanden worden geclassificeerd. Koekoeksbloemrietland mag wel aanwezig zijn in het habitattype H7140B Veenmosrietlanden, maar alleen mozaïeksgewijs, en dat is hier niet het geval;
5. Veenmosrietlanden die twee à drie jaar geleden zijn geplagd en op dit moment wel kwalificeren als het habitattype H7140B Veenmosrietlanden. Zij worden gedomineerd door fraai en gewoon veenmos en ze bevatten een ijle vegetatie van riet. Ronde zonnedauw is lokaal massaal aanwezig, en elzenmos hier en daar. De kenmerkende varens ontbreken echter (nog). Ook de typische soort glanzend veenmos, die in Polder Westzaan sowieso zeldzaam is, is niet gezien. Veel zorgelijker is echter dat er in deze kwalificerende veenmosrietlanden twee jaar na het plaggen al forse opslag plaatsvindt van berk, braam,

appelbes en haarmos. Ook wijzen veel soorten op relatief voedselrijke condities, zoals koninginnekruid, wolfspoot en grote lisdodde.

Interpretatie van het veldbezoek

In het deelgebied Westzijderveld van het Natura 2000-gebied Polder Westzaan is het overgrote deel van de veenmosrietlanden die als zodanig op de T0-kaart zijn aangeduid verdwenen. Dit is deels te wijten aan opslag van bramen en appelbes door het uitblijven van een maaibeheer. Maar ook op de gemaaide percelen zijn er in het Westzijderveld geen gebieden meer die nog kwalificeren als het habitatype H7140B Veenmosrietlanden. Dit komt door de dominantie van haarmos en bramen en het verdwijnen van de typische soorten. Verdroging en stikstofdepositie spelen hier vermoedelijk een belangrijke rol bij, waarbij het onmogelijk is om deze factoren van elkaar te scheiden op basis van een veldbezoek. In dit soort gebieden zijn herstelmaatregelen als plaggen gedeeltelijk succesvol, hoewel er problemen zijn met (a) onder water blijvende slikvlaktes, en (b) koekoeksbloemrietlanden die nog niet kwalificeren als veenmosrietland. Hoewel de hoge stikstofdepositie en de overschrijding van de KDW waarschijnlijk een grote rol hebben gespeeld bij het verdwijnen van het habitatype, worden deze gebieden momenteel niet meer bedreigd door de extra stikstofdepositie door het verder openstellen van de busbrug, omdat ze nu al niet meer kwalificeren. Wel zal dit het herstel van deze gebieden in een toch al overbelaste situatie niet bevorderen.

De recent geplagde gebieden die nu wel alweer kwalificeren als habitatype H7140B Veenmosrietlanden (en momenteel dus nog de enige kwalificerende oppervlakten zijn in deelgebied Westzijderveld) worden echter nu al bedreigd door de opslag van berk, braam, haarmos en de hoge trofiegraad, die allemaal worden bevorderd door hoge atmosferische stikstofdepositie. Als deze veenmosrietlanden onder een maaibeheer komen (wat nu nog niet het geval lijkt te zijn), dan zal de opslag van berk wel onderdrukt kunnen worden, maar de uitbreiding van braam, appelbes en haarmos niet. Deze soorten worden behalve door de hoge stikstofdepositie ook bevorderd door de hoge trofiegraad. De kwaliteit van het habitatype is nu goed wat betreft vegetatietype, typische soorten, goed ontwikkelde moslaag en soortenrijkdom. We hebben geen abiotische factoren gemeten, maar op basis van het veldbezoek lijken zuurgraad, zoutgehalte, vochttoestand en GLG (dankzij het plaggen) ook op orde. De trofiegraad lijkt echter matig tot zeer voedselrijk en de functionele omvang van het habitatype is veel te klein. Ook duidt de opslag van braam en haarmos, alsmede de hoge trofiegraad op een duidelijke dreiging dat er klassengrenzen binnen het habitatype worden overschreden. Als de bedekking van haarmos door hoge(re) stikstofdepositie verder toeneemt, neemt de kwaliteit van het vegetatietype af van goed naar matig. Als de opslag van braam en appelbes toeneemt tot meer dan 10% neemt niet alleen de kwaliteit van de vegetatiestructuur af van goed naar matig, maar kan het habitatype ook helemaal verdwijnen. Het is lastig om het effect van een klein beetje extra stikstofdepositie in een structureel overbelaste situatie te bepalen, maar die additionele stikstofdepositie kan dus wel de druppel zijn, die met een verschuiving binnen een kwaliteitsklasse kan leiden tot een significant negatief effect.

Conclusies

In het deelgebied Westzijderveld van het Natura 2000 gebied Polder Westzaan is het overgrote deel van de veenmosrietlanden die als zodanig op de T0-kaart zijn aangeduid verdwenen. Kwalificerend veenmosrietland komt alleen nog voor in recent geplagde situaties, maar wordt nu al bedreigd door opslag van braam, appelbes en haarmos. Er zijn duidelijke risico's op het overschrijden van klassegrenzen in de kwaliteit van het habitatype H7140B Veenmosrietlanden, maar ook op het op

relatief korte termijn verdwijnen van het habitatype zelf. In de reeds overbelaste situatie van Polder Westzaan is het niet met zekerheid uit te sluiten dat de extra stikstofdepositie bij het verder openstellen van de busbrug leidt tot een significant negatief effect.